

Безпечне та етичне використання штучного інтелекту в позашкільлі

*Юлія Ступак,
методист комунального закладу
«Чернігівська обласна станція
юних натуралістів»*

У XXI столітті штучний інтелект (ШІ) стає важливим інструментом в різних галузях. За останні десятиліття технології, особливо в галузі штучного інтелекту, зазнали значного розвитку, відкриваючи нові горизонти для вдосконалення багатьох сфер суспільного життя. Штучний інтелект активно трансформує повсякденне життя людей, впливаючи на їхню діяльність та охоплюючи різні галузі — від виробництва до освіти.

Впровадження штучного інтелекту в різноманітних галузях, в тому числі в освіті, набирає швидких обертів. ШІ зайняв важливе місце у сучасній освіті, стаючи інструментом розвитку нових ідей, проєктів та креативності у здобувачів освіти.

Потенціал впровадження і використання ШІ у позашкільній освіті надзвичайно потужний. ШІ може допомогти керівникам гуртків і вихованцям, наприклад: підказати ідеї для проєктів, створити план заняття, знайти цікаву інформацію або згенерувати дидактичний матеріал. ШІ надає керівнику гуртків неабиякі переваги: економія часу, можливість творчої адаптації матеріалу та варіативність. До основних сучасних технологій ШІ, що вже частково використовуються в освіті, належать: експертні системи, чат-боти, інтелектуальні репетитори, персоналізовані системи навчання, візуалізації та віртуальні навчальні середовища, технології машинного навчання [1]. Але важливо користуватися ШІ правильно, безпечно й зберігати академічну добросесність.

Усвідомлюючи важливість розвитку штучного інтелекту для зміцнення національної економіки та забезпечення прав громадян, в Україні у 2020 році була затверджена Концепція розвитку ШІ. Документ охоплює питання інституційної підтримки, етичного регулювання, розвитку досліджень та практичного використання ШІ. Особлива увага в концепції приділяється освіті як рушію розвитку штучного інтелекту, наголошуючи на необхідності підготовки кваліфікованих кадрів, інтеграції цифрових інструментів у навчальні процеси та розвитку інноваційної екосистеми.

Одним із ключових напрямів цього документа є впровадження інтелектуальних технологій у сфері освіти, економіки, державного управління, безпеки, оборони тощо. Цією концепцією визначено ключові завдання освіти, професійного навчання та науки у контексті розвитку ШІ та його інтеграцію в освітню галузь [2]. Для позашкільної освіти це відкриває широкі можливості: впровадження ШІ у навчальні проєкти, використання адаптивних навчальних платформ та розвиток цифрової компетентності педагогів. Такий підхід сприяє формуванню у здобувачів освіти гнучких навичок, необхідних у цифровому світі.

Тому важливою постає проблема розуміння та розвитку цифрової грамотності серед педагогів та здобувачів освіти. Цифрова грамотність —

здатність не тільки користуватись технологіями, а й розуміти принципи їхньої дії. У позашкільній освіті потрібно розвивати критичне мислення, навички аналізу інформації та усвідомлення потенційних ризиків ШІ через впровадження цифрової грамотності. Педагоги, які добре орієнтуються в цифрових інструментах, можуть ефективніше використовувати їх у навчанні та бути прикладом відповідального користувача для своїх вихованців. І як показує практика, педагог повинен добре володіти інноваційними віртуальними помічниками, щоб розуміти переваги та можливі ризики використання ШІ у своїй навчальній діяльності здобувачами освіти.

Варто обговорювати з вихованцями питання академічної доброчесності, адже використання штучного інтелекту в освітньому процесі неминуче ставить перед нами нові виклики у дотримання цього аспекту. Важливо, щоб здобувачі усвідомлювали різницю між використанням ШІ як помічника у навчанні та повним копіюванням його результатів без власного аналізу. Завдання педагога — навчити дітей використовувати ШІ для пошуку інформації, структурування думок чи генерації ідей, але не як джерело готових відповідей. Такий підхід сприяє формуванню етичної культури роботи з цифровими інструментами.

Педагогу варто наголошувати, що, до прикладу, текст який генерує ChatGpt треба попередньо добре проаналізувати, бо часто даний чат-бот з генеративним штучним інтелектом вдається до вигадкування інформації. Тож варто критично оцінювати результати, які генерує ШІ.

Ще одним важливим аспектом є захист персональних даних та повага до авторських прав. Взаємодія з ШІ часто вимагає введення інформації, тому здобувачі освіти мають знати, яку інформацію безпечно надавати, а яку — ні. Не можна надавати свої персональні дані або фото.

Якщо здобувачі освіти перевірили інформацію яку їм надав віртуальний помічник, впевненні в ній і вже використовують згенеровану інформацію за допомогою ШІ, то ця інформація повинна мати чітке маркування: вказання, що певна частина роботи була згенерована за допомогою ШІ. Це виховує повагу до інтелектуальної власності й сприяє прозорості у створенні навчальних матеріалів.

Також важливо враховувати ризики та небажані наслідки використання систем штучного інтелекту в освітньому процесі. Серед загальних ризиків можна виокремити втрату автономії: помилкові прогнози ШІ можуть впливати на освітню траєкторію здобувача, позбавляючи його контролю над власним навчанням. Якщо системи ШІ мають змогу приймати рішення або втручатися у навчальний процес, це може обмежувати здобувача у самостійному прийнятті рішень. Рекомендації, які надаються ШІ на основі індивідуального профілю користувача, можуть неявно звужувати свободу вибору.

Окрему увагу слід приділити й соціальному аспекту використання ШІ: існує ризик погіршення соціальних навичок, а також посилення нерівності між тими, хто вміє ефективно користуватися ШІ, і тими, хто відстає у цьому питанні.

Саме тому дуже важливо уважно стежити за впливом систем ШІ на учасників освітнього процесу і на систему освіти в цілому. Це можна зробити лише в тому випадку, якщо технологія використовується відповідально та продумано [1].

Отже, в умовах сучасних викликів і нових можливостей, пов'язаних із впровадженням ШІ в сферу освіти, питання безпеки та етичного використання штучного інтелекту набувають особливої ваги. Штучний інтелект може стати потужним інструментом для впровадження інноваційних ідей в різноманітні галузі освіти, а саме позашкілля і відкрити нові траєкторії його розвитку в сучасному світі. Водночас застосування ШІ потребує ретельного вивчення і запровадження дієвих механізмів контролю та захисту академічної доброчесності.

Варто пам'ятати, що штучний інтелект – це лише наш помічник у створенні сучасної якісної освіти, ми ж її творці.

Список використаних джерел:

1. Гриценчук Олена. Використання штучного інтелекту в освіті: тенденції та перспективи в Україні та за кордоном. *UNESCO Chair Journal "Lifelong Professional Education in the XXI Century"*. 2024. № 10. С. 152-161. [https://doi.org/10.35387/ucj.2\(10\).2024.0012](https://doi.org/10.35387/ucj.2(10).2024.0012)
2. Ілійчук Л. Штучний інтелект і якість освіти: можливості, виклики та загрози. *Науково-педагогічні студії*. 2024. № 8. С.232-248. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2028-8-232-248>